

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

3-son (5-jild)
2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 3 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Mansurov Ulug'bek Umarovich</i> FARG'ONA VODIYSI SHAHARLARIDA TIBBIYOT TIZIMIDAGI O'ZGARISHLAR (1917-1990-YILLAR)	12-20
<i>Yuldashev Ulugbek Kadirjanovich</i> O'ZBEKISTONDA PROFESSIONAL TA'LIM BOSQICHIDA DUAL TA'LIM SHAKLINING JORIY QILINISHI TARIXI	21-27
<i>Bobobekova Nargiza Ismatullayeva</i> JIZZAX VILOYATI SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMI FAOLIYATI TARIXI (XIX ASR IKKINCHI YARMI - XX ASR BOSHLARI)	28-33
<i>Esanova Nilufar</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONNING YENGIL SANOAT SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY MAMLAKATLAR BILAN HAMKORLIGI	34-37
<i>Tursunov Bekzot Yandashevich</i> QO'QON XONLIGI QO'SHININING QUROL-ASLAHALARIGA OID	38-45
<i>Давлетмуратов Куралбай Хожамуратович</i> АНТИЧНЫЕ И СРЕДНЕВЕКОВЫЕ ЗООМОРФНЫЕ МЕТАЛЛИЧЕСКИЕ ИЗДЕЛИЯ ХОРЕЗМА	46-52
<i>Raximov Bektosh, Tashmuradov Umidbek</i> AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA TASHQI DIPLOMATIK ALOQALARNING DAVLAT SIYOSIY TARAQQIYOTIDAGI AHAMIYATI	53-57
<i>Otaxanov Alisher Mamadaliyevich</i> TEMURIY MALIKALARNING ILM-FAN VA IJTIMOIIY TARAQQIYOTGA QO'SHGAN HISSALAR	58-64
<i>Xakimov Ravshan Raimovich</i> MIRZACHO'LNING ETNOEKOLOGIK MUAMMOLARI	65-74
<i>Ergashev Jahongir Yunus o'g'li</i> TURK XOQONLIGINING BOSHQARUVIDA IMPERIYACHILIK XUSUSIYATLARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI	75-82

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Gabriel Ayodeji Ogunmola</i> ЦИФРОВОЙ ДИВИДЕНД: ИЗУЧЕНИЕ ПОТЕНЦИАЛА ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ДЛЯ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	83-96
<i>Abdullayev Altinbek Yangibayevich</i> KORXONANING KOMPLEKS ISHLAB CHIQUARISH XARAJATLARI VA QO'SHIMCHA MAHSULOT ISHLAB CHIQUARISH HISOBINI YURITISHNING USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH	97-113
<i>Komolov Odiljon Sayfidinovich</i> KREDIT TASHKILOTLARINI SOLIQQA TORTISH AMALIYOTINING TAHLILI	114-123

<i>Shaislamova Nargiza Kabilovna</i> MAMLUKAT IQTISODIYOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINING ROLI	124-134
<i>Qo'chqarov Baxtiyor Xoshimjanovich</i> KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING AYLANMA MABLAG'LARINI SHAKLLANTIRISH VA UNDAN SAMARALI FOYDALANISH USULLARI	135-147
<i>Abdimurodov Baxrom, Abdimurodov Bahodir</i> AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA XODIMLARGA HAQ TO'LANADIGAN HAR YILGI MEHNAT TA'TILINI RASMIYLASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH	148-152
<i>Matkarimov Inomjon, Yuldashbayev Azizullo</i> BARQAROR RIVOJLANISH VA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH	153-158
<i>Исламмутидинова Дина Файзрахмановна</i> ТРАНСФОРМАЦИЯ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ КОНЕВОДСТВА В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАНИ	159-166
<i>Ravshanov Zaxiriddin Ibragimovich</i> OVQATLANISH XIZMATLARI SOHASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINI RIVOJLANTIRISH BORASIDA TAVSIYALAR	167-176
<i>Джуманиязов Уббинияз Исмайл улы</i> ПРИМЕНЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ КИТАЯ	177-183
<i>To'lov Ulu'bek Toshmamatovich</i> YERLARNI BAHOLASH VA SOLIQA TORTISHNING METODOLOGIK ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH	184-193
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Xolmirzaev Xurshid Nakibillaevich,</i> IJTIMOIY-KASBIY FAOLIYAT JARAYONIDA SUN'IY INTELLEKTNING INSON SALOHİYATIGA TA'SIRI	194-200
<i>Tashanov Abduxoliq</i> QADIMGI SHARQ MANBALARIDA INSON BUZG'UNCHILIGI HAQIDAGI QARASHLAR ...	201-206
<i>Muhamedov Asror Asadovich</i> UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI YARATISHDA YUSUF XOS HOJIB FALSAFIY MEROSIDAN FOYDALANISH	207-213
<i>Жумаева Шахло Суюновна</i> ВОПРОС НРАВСТВЕННОГО СОВЕРШЕНСТВА В УЧЕНИИ АХМАДА ЯССАВИ	214-219
<i>Eshonqulov Laziz Norqobul o'g'li</i> HAJVIYLIKNING PSIXOLOGIK IJTIMOIY-MADANIY VA ESTETIK XUSUSIYATI	220-224
<i>G'ulomov Zuxriddin Baxromjon o'g'li</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA YOLG'ON AXABOROTLARNING MAZMUN-MOHİYATI VA KONSEPTUAL ASOSLARI	225-231
<i>Xaitov Lazizbek Azamatovich</i> HAKIM TERMIZIYNING FALSAFIY TA'LIMOTI	232-236

<i>Ortiqov Shahriddin</i> SHAXS ESTETIK ONGI VA MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA TEATR SAN'ATINING O'RNI	237-241
<i>Toshboboeva Munavar</i> IJTIMOIY-MA'NAVIY MUHIT BARQARORLIGIDA XOTIN-QIZLARNING ISHTIROKI	242-248
<i>Murotov Elyor Narzillo o'g'li</i> YANGI O'ZBEKISTONNING TARAQQIYOT STRATEGIYALARINING UZVIYLIGI VA FALSAFIY TAHLILI	249-255
<i>Soipova Mavjuda Karimjanovna</i> FAZL IBN AHMAD TA'LIMOTIDA NUR VA HARAKAT MASALASI	256-260
<i>Ashurova Xurshida Sag'dullaevna</i> HOJI MUIN ZAMONDOSHI SHOKIR MUXTORINING HAYOTI VA FAOLIYATI HAQIDAGI QARASHLARI	261-264
<i>Karimov Anvarjon Lutfilloyevich</i> IBN SINO FALSAFIY MEROSIDA AXLOQI MASALASI	265-269
<i>Shakambarov Abdurashid Abdujabbarovich</i> MA'NAVIY MARGINALLASHUV DAN HIMOYALANISHDA XORIJ TAJRIBASI	270-275
<i>Samadov Jonmurod</i> JALOLIDDIN RUMIY GNOSEOLOGIASINING ZAMONAVIY TAHLILI	276-280
<i>Barnoev Sanjar Qurbonovich</i> YUSUF HAMADONIYNING INSON VA KOINOT UYG'UNLIGIGA OID TA'LIMOTIDA ME'YOR MASALALARI	281-286
<i>Ярлакабов Джамшид Мамасултонович</i> СВОБОДА И НЕОБХОДИМОСТЬ КАК ВЕКТОРЫ РАЗВИТИЯ ГЛОБАЛЬНОГО ОБЩЕСТВА: РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ	287-291
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Isanova Feruza Tulqinovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA XALQARO HUQUQ SOHASIGA OID LEKSIK BIRLIKLARNING SINXRON TAHLILI	292-297
<i>Xayrullayeva Shahzoda Farhod qizi</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA SALBIY VA IJOBIY HIS TUYG'ULARNI LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI	298-303
<i>Tadjiyeva Mastura, Umarxonova Dilafruz</i> INGLIZ VA O'ZBEK MAQOLLARIDA "BOYLIK" VA "FAQIRLIK" KONSEPTLARINING AKSIOLINGVISTIK TAHLILI	304-308
<i>Sharipova Nilufar Shaxrillo qizi</i> ZAMONAVIY DUNYO ADABIYOTIDA XALQ KULGISI ASOSIDA KELIB CHIQQAN YANGI BADIY SHAKLLAR	309-312
<i>Ochilova Gulnoza Farxod qizi</i> NUTQ BIRLIKLARI MASALASINING UMUMIY TILSHUNOSLIKDAGI TALQINI	313-316
<i>Alqarov Nazarbek Alisher o'g'li</i> IT MOTIVINING DUNYO VA O'ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGIDA O'RGANILISHI	317-322

<i>Abdusalomov Firuz Abduxoliqovich</i> HARBIY DISKURSDA BUYRUQNING VOQELANISHI	323-329
<i>Ruzmatova Gulnara Kulmamatovna</i> STYLISTIC AND LINGUACULTUROLOGICAL FEATURES OF IMPLICATURES IN ENGLISH AND UZBEK ANECDOTES	330-333
<i>Safarova Farida, Toshkulova Madinabonu</i> THE STUDY OF TEXT LINGUISTIC	334-337
<i>Amonova Dilshoda Azamat qizi</i> ADABIYOTDA BADIY OBRAZ TUSHUNCHASI VA UNING XUSUSIYATLARI (DEN BRAUNNING "DA VINCHI SIRI" ROMANI MISOLIDA)	338-343
<i>Sultonova Gulchehra Xusanovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILI NAMUNASI SIFATIDA AFORIZMLARNING MADANIY VA FALSAFIY JIHATLARI	344-348
<i>Makhmudova Mutabar Dustmukhammad kizi,</i> CAUSES OF STEREOTYPE OCCURRENCE	349-353
<i>Sadullaeva Matlyuba Akhrorovna,</i> NUMERIC MYSTERIES: THE ROLE OF NUMBERS AND SYMBOLISM IN "THE DA VINCI CODE"	354-359
<i>Khusenova Shosura Toshtemirovna,</i> DOCTORS' ATTITUDES TOWARD LEARNING ENGLISH: A NEEDS ANALYSIS REPORT	360-363
<i>Mamajanova G'uncha, Shakirova Saida</i> EKVIVALENTLIK VA TAFOVUT MEZONLARI ASOSIDA O'ZBEK VA INGLIZ METAFORALARINING QIYOSIY TAHLILI	364-368
<i>Saydullayeva Dilrabo Ilxom qizi</i> SODIQIY AFSHORNING "MAJMA UL-HAVAS" TAZKIRASI VA UNING O'ZBEK TAZKIRASHUNOSLIGIDAGI AHAMIYATI	369-372

12.00.00 - YURIDIK FANLAR

<i>Нурпеисов Еркеш, Ибраева Алуа, Сманова Акмарал</i> КОНСТИТУЦИОННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ТРИАДЫ В ИСТОРИЧЕСКОМ ВЫБОРЕ КАЗАХСТАНА	373-379
<i>Камалов Мансурхон Мухтарович</i> К ВОПРОСУ О КОНФЛИКТЕ ИНТЕРЕСОВ В КОРПОРАТИВНЫХ ОТНОШЕНИЯХ	380-385
<i>Komilov Avazbek Bokijonovich</i> QONUN BUZILISHI, UNING KELIB CHIQISH SABABLARI VA BUNGA IMKONIYAT YARATIB BERAYOTGAN SHART-SHAROITLARNI BARTARAF ETISH TO'G'RISIDAGI PROKUROR TAQDIMNOMASINING MAZMUNI VA UNGA QO'YILGAN TALABLAR	386-394
<i>Xolov Utkir Shomurodovich,</i> QONUNYI KUCHGA KIRGAN SUD Hujjatlari Yangi Ochilgan Holatlar bo'yicha qayta ko'rishning ayrim masalalari	395-399
<i>Kuldoshev Ulug'bek Otabek o'g'li</i> KASB YUZASIDAN O'Z VAZIFALARINI LOZIM DARAJADA BAJARMASLIK VA XAVF OSTIDA QOLDIRISH JINOYATLARINING SUBYEKTI VA ULARNING FARQLI JIHATLARI	400-407

<i>Ибрагимова Сабина Эркиновна</i> К ВОПРОСУ О ДАЛЬНЕЙШЕЙ ИМПЛЕМЕНТАЦИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ПРАВОСУДИЯ НА ДОСУДЕБНОЙ СТАДИИ, В УГОЛОВНО- ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	408-413
<i>Avezov Dilshod Sadulayevich</i> MAHALLIY KENGASH DEPUTATINI CHAQIRIB OLISH MASALALARI VA UNING XUSUSIYATLARI	414-418
<i>Haydarov Jaloliddin Hamza o'g'li</i> VALYUTA QIMMATLIKLARINI QONUNGA XILOF RAVISHDA OLISH YOKI O'TKAZISH JINOYATINING PREDMETI TAHLILI	419-423
<i>Zairov Asadbek Sayfullo o'g'li</i> INKLYUZIV TA'LIMINI TAKOMILLASHTIRISHDA QONUNCHILIK BAZASINING ROLI	424-432
<i>Karimov Bekmurodjon Anvarjonovich</i> BMT INSON HUQUQLARI BO'YICHA SHARTNOMAVIY ORGANLARI TIZIMINI KUCHAYTIRISH	433-442
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna</i> ZAMONAVIY OLIY TA'LIMDA KREATIVLIKNI TASHXISLASH METODIKALARINI QO'LLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	443-449
<i>Raxmatov Otabek Urinbosarovich</i> "JISMONIY TARBIYA VA SPORT PEDAGOGIKASI" FANINING BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA VA SPORT FAOLIYATI MUTAXASSISLARINI TAYYORLASHDAGI AHAMIYATI	450-455
<i>Xamroyev Samijon Salimovich</i> SPORT TO'GARAGI MAHG'ULOTLARIGA TALABALAR QIZIQISHLARINI SHAKLLANTIRISHDA UZLUKSIZLIKNI TA'MINLASH VOSITALARI	456-461
<i>Berdiyeva Nilufar Ibodullayevna</i> TALABALARDA INSHONING MAZMUNIIY- MANTIQUIY BAYON QILINISHIGA DOIR BILIM, KO'NIKMA VA MALAKALARNI SHAKLLANTIRISH	462-467
<i>Ortiqov Bekruh Baxodir o'g'li</i> ZAMONAVIY VOLEYBOLCHILARNING JISMONIY TAYYORGARLIGI VA BIOMEXANIK XUSUSIYATLARI HAMDA SAMARADORLIKKA TA'SIRI	468-472
<i>Jumayeva Xulkarxon Muxammadjonovna</i> TALABALARNI INVARIANTIV VA VARIATIV TAHDIDLARDAN HIMOYALASHNING PEDAGOGIK STRATEGIYASI	473-480
<i>Avliyaqulov Tolib Xolmurodovich,</i> TALABALAR KASBIY-AXLOQIY TAYYORGARLIGIGA QADRIYATLARGA ASOSLANGAN YONDASHUV	481-486
<i>O'tashev Xasan Nematullayevich</i> OLIIY TA'LIM MUASSASASIDA SPORT ISHLARINING USTUVOR VAZIFASI SIFATIDA SPORT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING MUHIM JIHATLARI	487-492
<i>Axmadjanov Doniyor Baxtiyor o'g'li</i> BO'LAJAK TARIX O'QITUVCHISINING AXLOQIY YETAKCHILIGI VA KASBIY FAZILATLARI	493-500

<i>Mengliyev Bobur Normamatovich</i> O'QITUVCHILARNI PEDAGOGIK KOMPETENTLIGINI TAHLIL QILISH USULLARI	501-507
<i>Gafforov Alisher Xolmurodovich</i> PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARI RAQAMLI TA'LIM RESURLARINI LOYIHALASH, TIZIMLASHTIRISH VA UNING MAZMUNI	508-518
<i>Qurbonova Bonu Quvondiq qizi</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI KITOBGA QIZIQTIRISH: SAMARALI USULLAR VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	519-524
<i>Zubaydullayev O'ktam Raim o'g'li</i> O'QUVCHI SHAXSINI SHAKLLANTIRISHDA SAN'ATNING O'RNI	525-529
<i>Raximov Nurillo Narzullaevish</i> BO'LAJAK MUSIQA O'QITUVCHISINI KASBIY-PEDAGOGIK FAOLIYATGA TAYYORLASH: MUAMMO VA YECHIMLAR	530-538
<i>Ergashova Munisa Hoshim qizi</i> MUSTAQIL TA'LIMNI O'YINLAR ORQALI TASHKIL ETISH	539-543
<i>Nuriddinova Madina, Nuriddinov Muhriddin</i> USING WIKI-TECHNOLOGY TO IMPROVE STUDENTS' WRITING COMPETENCE	544-552
<i>Kalekeeva Sarbinaz Turkmenbaevna,</i> O'QUVCHILARNING MANTIQUIY FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISHGA QARATILGAN ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	553-560
<i>Nasriddinova Hulkar Komiljonovna,</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING BOSHLANG'ICH SINFLAR MATEMATIKA TA'LIMIDA QO'LLANILISHI IMKONIYATLARI	561-565
<i>Evatov Saminjon Sobirovich</i> JAMOAVIY FAOLIYATNI TASHKEL ETISH ASOSIDA O'QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH	566-572
<i>Samatova Shohsanam Xolmuhammad qizi</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KOGNITIV YONDASHUV ASOSIDA TIZIMLI FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH TAMOIYILLARI	573-577
<i>Idrisov Mironshoh Ilyos o'g'li</i> TALABALARNI JISMONIY TARBIYA, SPORT VA TURIZM VOSITALARI BILAN SOG'LOMLASHTIRISH TIZIMINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI	578-582
<i>Nasriddinova Nilufar Shuxrat qizi</i> 1-SINF ONA TILI DARSLARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING INTENSIVLIGINI TA'MINLASH METODIKASI	583-587
<i>Yavkochdiyeva Dilafruz</i> TALABALARNI PEDAGOGIK KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHDA "STAATE" INNOVATSION TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH	588-593

Received: 16 February 2025

Accepted: 5 March 2025

Published: 20 March 2025

Article / Original Paper

THE ROLE OF RENEWABLE ENERGY SOURCES IN ENSURING THE SUSTAINABILITY OF THE COUNTRY'S ECONOMY

Shaislamova Nargiza Kabilovna,

Tashkent State University of Economics,

Associate Professor of the Department "Valuation and Investments",

PhD in Economics

Abstract. The article examines in detail the key issues that hinder energy security and sustainable development, which is a priority for all countries. In particular, it proposes a strategy for transition to renewable energy sources, including solar and wind energy, in order to significantly reduce the dependence of countries that rely on imported natural gas and oil, in the context of global climate change and depletion of natural resources. Such a transition will not only create a sustainable energy infrastructure, but will also help minimize the negative impact on the environment, contributing to the improvement of the environmental situation in the region.

Keywords: renewable energy sources, alternative energy, traditional energy sources, geothermal energy, biomass, energy security, inclusive economic growth, hydrogen technologies, concentrated solar power, green economy.

MAMLAKAT IQTISODIYOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINING ROLI

Shaislamova Nargiza Kabilovna,

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,

"Baholash ishi va investitsiyalar" kafedrasida dotsenti, PhD

Annotatsiya. Maqolada barcha mamlakatlar uchun ustuvor bo'lgan energiya xavfsizligi va barqaror rivojlanishga to'sqinlik qilayotgan asosiy masalalar atroficha ko'rib chiqiladi. Xususan, global iqlim o'zgarishi va tabiiy resurslarning tugab borishi sharoitida import qilinadigan tabiiy gaz va neftga tayanadigan mamlakatlarning qaramligini sezilarli darajada kamaytirish maqsadida qayta tiklanuvchi energiya manbalariga, jumladan quyosh va shamol energiyasidan foydalanishga o'tish strategiyasi taklif etilmoqda. Bunday o'tish nafaqat barqaror energetika infratuzilmasini yaratish, balki atrof-muhitga salbiy ta'sirni minimallashtirishga yordam beradi, mintaqadagi ekologik vaziyatni yaxshilash imkonini yaratadi.

Kalit so'zlar: qayta tiklanuvchi energiya manbalari, muqobil energiya, an'anaviy energiya manbalari, geotermal energiya, biomassa, energiya xavfsizligi, inklyuziv iqtisodiy o'sish, vodorod texnologiyasi, konsentrlangan quyosh energiyasi, "yashil" iqtisodiyot.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I3Y2025N13>

Kirish. Qayta tiklanuvchi energiya resurslaridan foydalanishning ham davlat, ham jamiyat uchun afzal ekanligi haqida bir qator rivojlangan davlatlar, nufuzli xalqaro tashkilotlari tinimsiz bong urayotganlari bejiz emas. Chunki, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan quyosh energiyasi, shamol energiyasi, biomassa, gidro va boshqa tabiiy manbalar, nafaqat insonning energiya ehtiyojlarini qondiribgina qolmasdan, balki bugungi kunda ularning ahamiyati va dolzarbligini ko'plab omillar bilan izohlash mumkindir. Avvalo, qayta tiklanuvchi energiya manbalari, odatda, an'anaviy energiya manbalariga nisbatan kam uglerod

chiqindilarni ishlab chiqaradi. Bu, o'z navbatida, iqlim o'zgarishini kamaytirishga yordam beradi va ekologik muvozanatni saqlaydi. "Ko'mir, neft va gaz kabi qazib olinadigan yoqilg'ilar global iqlimning eng ko'p o'zgarishiga sabab bo'lib, ular global issiqxona gazlari chiqindilarining 75 foizdan ortig'ini va barcha karbonat angidrid chiqindilarining qariyb 90 foizini tashkil qiladi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, iqlim o'zgarishining eng yomon ta'siridan qochish uchun 2030-yilga kelib zararli gaz chiqindilari deyarli yarmiga qisqarishi va 2050-yilga kelib nolga teng bo'lishi kerak. Ushbu maqsadga erishish uchun biz qazib olinadigan yoqilg'iga qaramlikni tugatishimiz va toza, qulay, arzon, barqaror va ishonchli muqobil energiya manbalariga sarmoya kiritishimiz kerak".[1]

Ikkinchidan, qayta tiklanuvchi energiya manbalari barqaror va o'z-o'zidan yangilanadigan xususiyatga ega. Bu, mamlakatlarning energetika xavfsizligini oshirishga va energetika qaramligini kamaytirishga yordam beradi. Bunday energiya manbalari mamlakatlarni qazib olinadigan yoqilg'i narxlarining oldindan aytib bo'lmaydigan o'zgarishidan himoya qilish, ushbu mamlakatlarda iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va inklyuziv iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish imkoniyatini beradi.

Keyingi o'rinlarda shuni aytish mumkinki, qayta tiklanuvchi energiya sohasi yangi ish o'rinlarini yaratishda katta ahamiyat kasb etadi. Bu esa, o'z navbatida, iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi va ijtimoiy farovonlikni oshiradi. "Qayta tiklanuvchi energiyaga yo'naltirilgan har bir dollar qazib olinadigan yoqilg'i sanoatiga kiritilgan sarmoyadan uch baravar ko'p ish o'rinlarini yaratadi. Qayta tiklanuvchi energiya manbalari xalqaro agentligi (IRENA) hisob-kitoblariga ko'ra, 2030-yilga kelib, qazib olinadigan yoqilg'i ishlab chiqarishda 5 millionga yaqin ish o'rinlari yo'qotilishi mumkin, toza energiya sohasida esa, ularning soni taxminan 14 millionga ko'payadi, natijada qo'shimcha 9 million ish o'rinlarining yaratilishi ijtimoiy samaraga olib keladi,"[1] deb ta'kidlanmoqda.

Bundan tashqari, dunyoda qayta tiklanuvchi energiya texnologiyalarining rivojlanishi jadal sur'atlar bilan davom etmoqda. Bu esa, yangi texnologiyalar va innovatsiyalarni olib keladi, mamlakatlar imkoniyatlarini kengaytiradi. "Energiya bilan bog'liq sohalar, masalan, elektr transport vositalari va o'ta samarali qurilmalar ishlab chiqarishda yangi funksiyalarni bajarish yoki vodorod texnologiyasi kabi innovatsion texnologiyalarni qo'llash uchun qo'shimcha 16 million ishchini talab qiladi. Bu 2030-yilga borib toza energiya texnologiyalari va yuqori samarali, kam emissiyali texnologiyalar sohasida jami 30 milliondan ortiq ish o'rinlari yaratilishi mumkinligini anglatadi"[1].

Shu bilan birga, qayta tiklanuvchi energiya manbalari yordamida ishlab chiqarilgan energiya boshqa manbalar bilan taqqoslaganda, havoning ifloslanish darajasini kamaytiradi. Bu esa, aholi salomatligi uchun ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, dunyo aholisining qariyb 99 foizi xavfsizlik chegaralaridan oshib ketadigan va inson salomatligiga tahdid soladigan sifatsiz havodan nafas oladi va dunyo bo'ylab har yili 13 milliondan ortiq o'lim ekologik sabablar, shu jumladan, havoning ifloslanishi tufayli yuzaga kelmoqda. Ko'zga ko'rinmas zarralar va azot dioksidining zararli darajasi asosan qazib olinadigan yoqilg'ilarning yonishi natijasida yuzaga keladi. 2018-yilda qazib olinadigan yoqilg'idan havoning ifloslanishi sababli sog'liqni saqlash xarajatlariga deyarli 2,9 trillion dollar sarflanganligi aniqlandi, bu kuniga taxminan 8 milliard dollarga teng, deb baholangan.

Shunday qilib, shamol va quyosh kabi toza energiya manbalariga o'tish nafaqat iqlim o'zgarishi muammosini, balki havoning ifloslanishi va aholi salomatligining yomonlashuvi

muammolarini ham hal qilishga yordam beradi. Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish bugungi kunda nafaqat muhim, balki jamiyat va iqtisodiyot uchun dolzarbdir. Ularning istiqboli to'g'risida fikr yuritilganda, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va yangi energiya manbalarini rivojlantirish zarurligi aniq ko'rinadi.

O'zbekiston uchun qayta tiklanuvchi energiya manbalarini joriy etish xavfsiz energiya tizimini barpo etishga yordam beruvchi istiqbolli yo'nalish bo'lib, innovatsion soha uchun ham yangi istiqbollarni ochib beradi. Shuni ta'kidlash joizki, O'zbekistonda yil davomida quyoshli kunlarning ko'pligi tufayli quyosh energiyasi bo'yicha tabiiy ustunlikka ega. Mamlakat hukumati 2030-yilgacha qayta tiklanuvchi manbalardan elektr energiyasi ishlab chiqarishning 25 foiziga erishishni[2] maqsad qilib qo'yganligiga qaramasdan, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini samarali rivojlantirish masalalari dolzarbligicha qolmoqda. Ayniqsa, 2024-yilning 20-noyabr kuni prezident Shavkat Mirziyoyev Oliy Majlis Qonunchilik palatasining majlisida uzoq muddatli istiqbolga mo'ljallangan ustuvor vazifalarni e'lon qilgandan so'ng, 2025-yilni "Atrof-muhitni asrash va yashil iqtisodiyot" yili deb nomlashni tavsiya qilishi maqola mavzusining bugungi kunda dolzarbligini namoyon etadi.

Adabiyotlar sharhi. Qayta tiklanuvchi energiya manbalari va ularning xossalari va tasnifi ko'plab mualliflar va tadqiqotchilar tomonidan ko'rib chiqilgan keng mavzu bo'lib, Ehrlich R., Geller H.A., va Cressman J.R. Tolga Taner, Archana Tiwari, Taha Selim Ustun tominidan yozilgan ilmiy ishlarda qayta tiklanuvchi energiya manbalarining asosiy turlari, ularning tasnifi va amaliyotda qo'llanilishi keltirilgan[3,4].

Abbasi Tasneem, Joseph S. Franklin ilmiy kitoblarda qayta tiklanuvchi energiya turli manbalari va ularning iqlimga ta'siri yoritilgan[5].

Energetika tuzilmasi iqtisodiy rivojlanishda muhim rol o'ynashi haqida K.Block va E.Nieuwlaar[6] o'z asarlarida ta'kidlab, jamiyat taraqqiyotini energetika strukturasini o'zgartirish bilan bog'lagan holda, transformatsiyaning yangi yo'nalishi sifatida qayta tiklanuvchi energiya manbalarining rolini ta'kidlab o'tgan.

Shuningdek, J. Twidell va T. Weir[7] ishlarida qayta tiklanuvchi energiya manbalarining alohida turlari tizimlariga integratsiyalashuv xususiyatlari yoritilgan. D.Maradin[8] o'zining ilmiy maqolalarida qayta tiklanuvchi texnologiyalarni joriy etishning afzalliklari va kamchiliklari hamda energiya tizimi uchun yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavf-xatarlarni bartaraf etish yo'llarini ko'rsatib o'tgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolaning nazariy va uslubiy asosini O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarorlari, xorijlik va mamlakatimiz olimlarining iqtisodiyot nazariyasi, statistika va energetika sohasiga oid konsepsiyalari tashkil etadi.

Ushbu maqola ustida ishlashda mamlakat energetika sohasini o'rganish va uning tarkibiy qismlari o'rtasidagi munosabatlarni aniqlash uchun tizimli yondashuv qo'llanildi. Energiya tuzilishini o'rganishda guruhlariga bo'lish (dekompozitsiya) usuli qo'llanilgan.

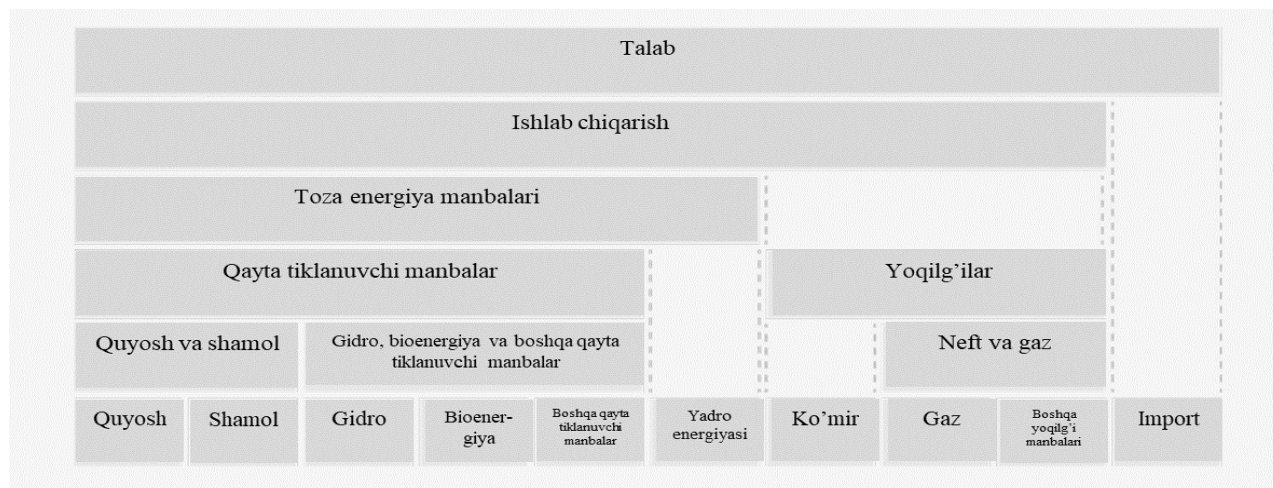
Tadqiqot va natijalar. Energetika sohasi haqiqatan ham global iqtisodiyotda muhim ahamiyat kasb etishi barchaga ma'lum. Ammo, qazib olinadigan yoqilg'ilar notekis taqsimlanganligi tufayli ba'zi mamlakatlarning bu sohada tabiiy o'z-o'zidan ustunligini, boshqa, energiya import qiluvchi mamlakatlarning esa, xalqaro savdoga (chunki energetika resurslarining narxi shu maydonda belgilanadi) va ta'minot zanjirlariga bog'liqligi sababli ularning zaifligini ko'rish mumkin bo'ladi.

Elektr energiyasi va yoqilg'i har qanday mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismidir, chunki barcha tarmoqlarning rivojlanishi bevosita elektr energiya ta'minotiga bog'liq: sanoat, qishloq xo'jaligi, xizmat ko'rsatish, shuningdek, eksportning raqobatbardosh bo'lishi, qolaversa, aholi farovonligining ta'minlanishi elektr energiya manbalariga bog'liqdir.

Bu yerda energiya import qiluvchi va eksport qiluvchi mamlakatlarning maqsadlari farqini ta'kidlash joiz. Yoqilg'i import qiluvchi davlatlar arzon narxlarda yoqilg'ining barqaror ta'minlanishiga umid qiladilar, eksport qiluvchi davlatlar esa, energiya narxi yuqori bo'lishini, lekin shunga yarasha, yoqilg'iga talabning pasayib ketmasligini istaydilar.

Biroq, energiya eksport qiluvchi mamlakatlar sonining cheklanganligi bozor mexanizmlarining erkin ishlashiga to'sqinlik qiladi, bu esa bozor tartibining buzilishiga va energiya resurslarining bahosini unga sarflangan xarajatlar, talab va taklif muvozanatidan kelib chiqqan holda aniqlashning mumkin emasligiga olib keladi[9]. Bu holat mamlakatlarning energiya xavfsizligi borasidagi tashvishlarini kuchaytirib, o'zini-o'zi ta'minlash tushunchasini ommalashtirishga olib keladi. Yoqilg'i-energiyani import qiluvchi mamlakatlar o'zlarining zaxiralari yetarli bo'lmaganda, tashqi bozor holatidagi o'zgarishlarga va jahon bozoridagi energiya narxiga juda bog'liq bo'lib qoladilar, natijada, geosiyosiy va geoiqtisodiy risklarga ta'sirchan va tashqi tahdidlarga juda zaif bo'lishlariga sabab bo'ladi. Shuning uchun import qiluvchi mamlakatlar eksport qiluvchi mamlakatlardagi iqtisodiy va siyosiy vaziyatlarga qaramligini kamaytirish, mamlakatda energetika xavfsizligiga erishish va energetik mustaqillikni ta'minlashga to'sqinlik qiluvchi muammolarni hal qilishga juda katta e'tibor qarata boshladilar.

Energiya import qiluvchi mamlakatdagi ta'minotning tarkibiy tuzilmasiga e'tibor bersak, energiyaga bo'lgan talab ichki ta'minot va energiya sof importi hisobiga qoplanishini ko'rish mumkin (1-rasm).

1-rasm. Mamlakatlarda energiya ta'minotning tarkibiy tuzilishi [10]

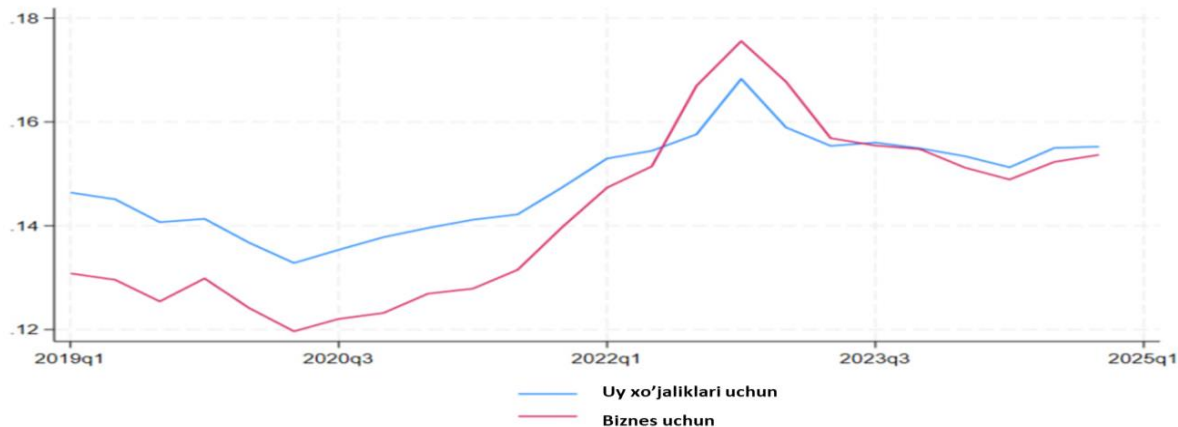
Shuni ta'kidlash kerakki, energiya importi deganda, qazib olinadigan yoqilg'ilarning importi, shu bilan birga, ichki ta'minot deganda, mahalliy yoqilg'i zaxiralaridan foydalanish kiradi. Ushbu turdagi energiya manbaining tarkibiy tuzilishi mamlakatdagi ta'minotning yetarli darajada xavfsiz emasligini bildiradi va bu esa, yoqilg'i-energetika sohasida yuzaga keladigan har qanday inqiroz yoki tahdidlar import qiluvchi mamlakat iqtisodiyoti uchun juda sezilarli bo'lishini anglatadi. Shu sababli, jahon hamjamiyati elektr energiyasini ishlab chiqarishning

xavfsiz shakli sifatida muqobil energiya manbalarini ishlab chiqarishga undamoqda va ularning ortib borayotgan istiqbollarini tobora keng ommaga yetkazmoqda.

Energetika xavfsizligi Ukraina va Rossiya o'rtasidagi harbiy mojaro sabab bo'lgan energetika inqirozi bilan bog'liq holda hozirgi vaqtdagi eng dolzarb va ko'p muhokama qilinadigan mavzulardan biriga aylandi. Geosiyosiy kelishmovchiliklar ta'minot zanjirlarida uzilishlarga olib keldi va Rossiyaning sanksiyalari ko'plab mamlakatlar iqtisodiyotiga salbiy ta'sir ko'rsatdi.

Ilgari qayta tiklanuvchi energiya manbalarini joriy etishning asosiy sababi sifatida karbonat angidrid gazlarini kamaytirish va shu asosda atrof-muhit hamda ekologiyani asrash keltirilar edi. Biroq, endilikda energetika tarmog'i bilan bog'liq iqtisodiy masalalar birinchi o'ringa chiqmoqda. Bugungi kunda iqtisodiyot va ekologiya sohalaridagi ustuvor yo'nalishlar bir-biriga yaqinlashib, ular ham iqtisodiyot uchun, ham ekologiya uchun birday afzalliklarga ega bo'lgan muqobil energiyadan foydalanishni taqozo etmoqda. Dunyo hamjamiyati yuzaga kelgan energetik va boshqa inqirozlar sababli iqtisodiy tizimni modernizatsiya qilish zarurligini hamda yangi energetika iqtisodiyotini shakllantirishdan manfaatdor ekanligini tasdiqladi.

Inqirozning eng sezilarli oqibati energiya manbalari narxining keskin ko'tarilib ketishi bilan bog'liq bo'ldi. 2022-yilda neft narxi allaqachon bir barrel uchun 100 dollardan oshib ketgani holda, gaz narxi misli ko'rilmagan yuqori darajaga ko'tarildi. Shunday qilib, elektr energiyasi ishlab chiqarish xarajatlarining o'sishi yoqilg'i narxining o'sishi bilan bevosita bog'liq bo'lgan va bunday narxlarning keskin o'sishi ayniqsa, gaz import qiluvchi mamlakatlar iqtisodiyotiga salbiy ta'sir qilgan (2-rasm).

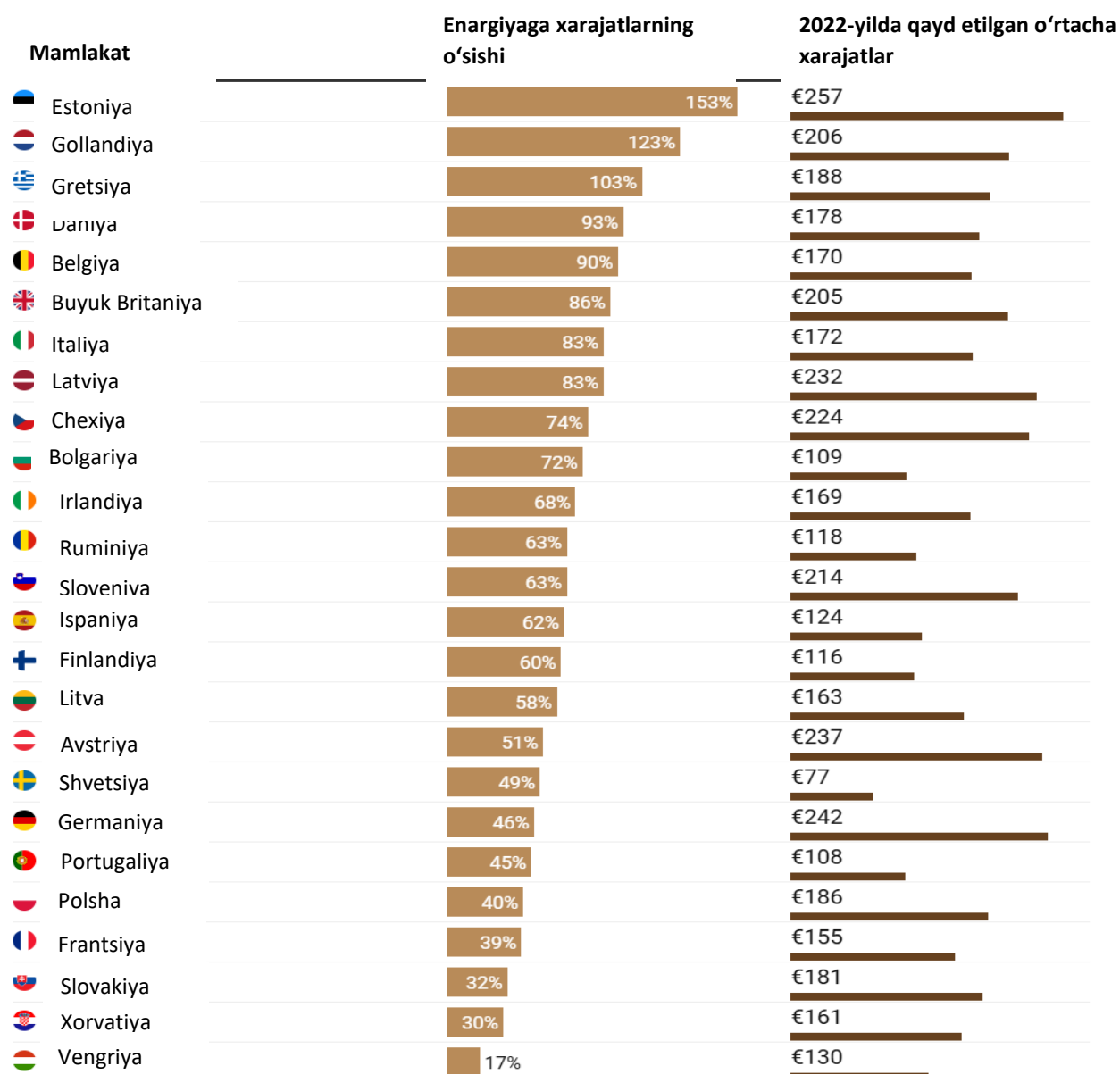

2-rasm. Dunyo bo'yicha elektr energiyasining o'rtacha narxlarining o'zgarishi, AQSH dollari/kVt [11]

2-rasm ma'lumotlariga qo'shimcha qilib, dunyo bo'yicha elektr energiyasining o'rtacha narxi 2024-yilning uchinchi choragiga nisbatan uy xo'jaliklari uchun deyarli o'zgarmagani holda korxonalar uchun taxminan 1 foizga oshganligini qayd etish mumkin. Butun dunyo bo'ylab elektr energiyasining o'rtacha narxi uy xo'jaliklari uchun bir kVt/soat uchun 0,150 AQSh dollarini, korxonalar uchun esa 0,146 AQSh dollarini tashkil etadi. Uy xo'jaliklari uchun elektr energiyasining eng yuqori narxi Yevropada – bir kVt/soat uchun 0,228 AQSh dollari, eng pasti esa Osiyoda – 0,080 AQSh dollari bo'lib, bu maksimum va minimum chegaralar oralig'ida Afrika (0,124), Okeaniya (0,227), Shimoliy Amerika (0,136) va Janubiy Amerika (0,190)dagi narxlarni kuzatish mumkin [11].

2021-yil o'rtalarida pandemiyadan so'ng global iqtisodiyotda barcha energiya manbalari narxlarining sezilarli darajada ko'tarilishi boshlandi. 2022-yilda bu o'sish davom etdi va Ukrainada urush boshlanishi tufayli kuchaydi, bunda "Shimoliy oqim 2" gaz quvurini ishga tushirish bekor qilindi va "Shimoliy oqim 1" orqali gaz ta'minoti dastlab qisqartirildi va kuz boshiga kelib butunlay to'xtatildi. 2023-yilning birinchi choragi yakuniga ko'ra neft narxi o'tgan yil boshiga nisbatan ikki baravar, ko'mir narxi uch baravar, tabiiy gaz narxi esa besh baravardan ortiq oshgan [12].

Yevropa mamlakatlaridagi iste'molchilar uchun energiya xarajatlari (gaz, elektr energiyasi, benzin va boshqalar)ning o'rtacha qiymati 2022-yilda barcha Yevropa mamlakatlarida istisnosiz o'sganligini 3-rasmda ko'rish mumkin.

3-rasm. Yevropa davlatlarida 2022-yilda qayd etilgan o'rtacha energiya xarajatlari va ularning o'sish holati [12]

Shuni qayd etish kerakki, Yevropada gaz narxining bir necha bor oshib ketishi inqirozning mintaqaviy xususiyatini va uning global iqtisodiy vaziyat bilan emas, balki siyosiy vaziyat bilan bog'liqligini statistik ma'lumotlar yaqqol ko'rsatib turibdi. Chunki, AQShda ham energiya narxlari oshgan, ammo bu narxlarning oshishi Rossiya gaz ta'minotiga umuman bog'liq bo'lmaganligi sababli Yevropa fonida deyarli sezilmaganligini kuzatish mumkin.

2022-yildagi yoqilg'i-energiya narxlari bilan bog'liq inqiroz jahon hamjamiyatiga energiya xavfsizligi va iqtisodiy barqarorlikka erishish usullaridan biri sifatida qayta tiklanuvchi energiya manbalariga o'tishni jadallashtirish va energiya tizimini qayta tashkil etishning maqsadga muvofiqligini ko'rsatadi. Qayta tiklanuvchi energiya so'nggi yigirma yil ichida raqobatbardoshlik bo'yicha eng yaxshi natijalardan birini ko'rsatdi. (1-jadval).

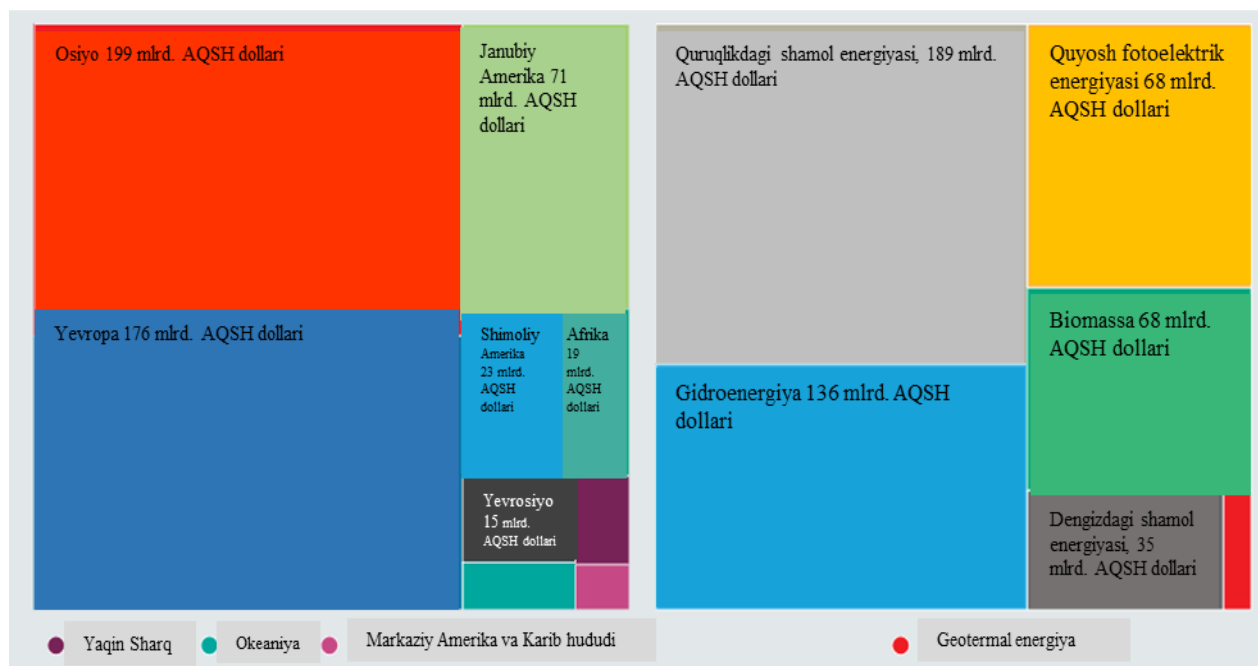
1-jadval.

**2010- va 2022-yillardagi qayta tiklanuvchi energiya manbalarining
jahondagi o'rtacha narxlarining o'zgarish tendensiyasi [13]**

Qayta tiklanuvchi energiya turlari	O'rnatish xarajatlarini o'z ichiga olgan o'rtacha narxlari, AQSH dollari/kVt		
	2010-yil	2022-yil	O'zgarishi, foizda
Bioenergiya	2904	2162	-26%
Geotermal energiya	2904	3478	20%
Gidroenergetika	1407	2881	105%
Quyosh fotoelektrik energiyasi	5124	876	-83%
Konsentrlangan (yig'ilgan) quyosh energiyasi	10082	4274	-58%
Quruqlikdagi shamol energiyasi	2179	1274	-42%
Dengizdagi shamol energiyasi	5217	3461	-34%

Ekspertlarning hisob-kitoblariga ko'ra, 2000-yilda ishga tushirilgan dunyodagi barcha qayta tiklanuvchi energiya loyihalarini amalga oshirish orqali 2022-yilga kelib elektr energetika tarmog'ida 521 milliard dollarlik yoqilg'i sarfini tejashga erishilgan (4-rasm).

2022-yilda elektroenergetika tarmog'idagi global yoqilg'i iqtisodi 521 mlrd. AQSH dollarini tashkil etdi

4-rasm. 2022-yilda global qazib olinadigan yoqilg'i xarajatlarining qayta tiklanuvchi energiya manbalari hisobiga tejalishi [13]

Aytish joizki, ayni paytda bu sohaga investitsiyalar yildan-yilga ortib bormoqda va buni Xalqaro energetika agentligi hisobotidagi ma'lumotlar tasdiqlaydi.

Global muammolarning bugungi kundagi dolzarbligini hisobga olgan holda, O'zbekiston ham o'zining energetika tuzilmasiga "yashil" texnologiyalarni faol joriy etib, ushbu sohani jadal rivojlantirish choralari ko'rmoqda. O'zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi hamda Iqtisodiyot va moliya vazirligi, shuningdek, Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligining takliflarini qo'llab-quvvatlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 16-fevraldagi PQ-57-son "2023-yilda qayta tiklanuvchi energiya manbalarini va energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etishni jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori qabul qilindi [14]. Mazkur qarorning maqsadi ijtimoiy va uy-joy kommunal xizmat ko'rsatish sohalarida hamda iqtisodiyot tarmoqlarida qayta tiklanuvchi energiya manbalarini keng joriy etish, energiya samaradorligini oshirish orqali respublika hududlarida energiya taqchilligi qoplanishini ta'minlash, bu boradagi ishlarni kompleks tashkil etish hamda investorlar uchun qulay sharoitlar va rag'batlantirish mexanizmlarini joriy qilish hisoblanadi.

Prezident Qarori asosan, "umumiy quvvati 4 300 MVt bo'lgan qayta tiklanuvchi energiya manbalarini, shu jumladan 2 100 MVt – yirik quyosh va shamol elektr stansiyalari, 1 200 MVt – ijtimoiy soha obyektlari, xo'jalik subyektlarining bino va inshootlari hamda xonadonlarda o'rnatiladigan quyosh panellari, 550 MVt – tadbirkorlar tomonidan barpo etiladigan kichik fotoelektr stansiyalarini ishga tushirish"ga qaratilgan.

Qarorga muvofiq, "qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini o'rnatish, iste'molchilarni muqobil energiyaga o'tkazish va energiya tejamkor texnologiyalarni joriy qilish orqali 2023-yilda qo'shimcha 5 milliard kilovatt-soat elektr energiyasi ishlab chiqarish va 4,8 milliard metr kub tabiiy gazni iqtisod qilish" nazarda tutilgan.

Ushbu maqsadlarga “jami 15,4 milliard AQSh dollari, shu jumladan 13,4 milliard AQSh dollari – davlat-xususiy sheriklik loyihalari doirasida investorlar mablag‘lari, 1,1 milliard AQSh dollari – tijorat banklari kreditlari, 610 million AQSh dollari – korxonalarning o‘z mablag‘lari, 150 million AQSh dollari – xorijiy moliyaviy tashkilotlar mablag‘lari va 100 million AQSh dollari ekvivalentidagi Davlat budjeti mablag‘lari” yo‘naltirildi.

Vazirliklar, davlat idoralari va tashkilotlarining yetakchi rahbarlari o‘z tuzilmalariga kiruvchi muassasa va tashkilotlar binolariga quyosh panellarini o‘rnatish bo‘yicha mas‘ul etib tayinlandilar. Birgina 2023-yilning o‘zida 11 ming tadbirkorning bino va inshootlariga quyosh panellarini o‘rnatish, kichik fotoelektr stansiyalarini qurish rejalashtirilgan edi.

Bulardan tashqari, bevosita tadbirkorlik subyektlarini iqtisodiy rag‘batlantirish joriy etildi. Xususan, umumiy quvvati 100 kVtgacha bo‘lgan qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini o‘rnatgan va ulardan foydalanuvchi shaxslar, ular foydalanishga topshirilgan kundan e‘tiboran uch yil muddatga, quyidagi soliqlarni to‘lashdan ozod etiladi:

ushbu qurilmalar bo‘yicha – yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq, alohida turuvchi qurilmalar bilan band bo‘lgan yer uchastkalari bo‘yicha – yuridik shaxslardan olinadigan yer solig‘i, elektr energiyasini umumiy tarmoqqa sotishdan olingan foyda bo‘yicha – foyda solig‘i to‘lanmaydi;

uy-joy fondining ko‘chmas mulk obyektlari bo‘yicha jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig‘i va jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig‘ini to‘lashdan ozod etiladi.

Agar qurilmalar o‘rnatilayotgan quyosh panellari quvvatining 25 foizidan kam bo‘lmagan quvvatni tashkil etadigan elektr energiyasini saqlash tizimi bilan o‘rnatilgan bo‘lsa, soliq imtiyozlari ular foydalanishga topshirilgan kundan boshlab o‘n yil muddatga qo‘llaniladi. Soliq imtiyozlari jismoniy shaxslarga ular tomonidan umumiy quvvati 1 kVtdan ortiq bo‘lgan qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalari o‘rnatilganda har bir obyekt bo‘yicha bir marotaba qo‘llaniladi.

Prezidentimiz Oliy Majlis Qonunchilik palatasining navbatdagi majlisida 2025-yilni yurtimizda “Atrof-muhitni asrash va “yashil” iqtisodiyot yili” deb e‘lon qilgani [15] Yangi O‘zbekistonda ona tabiatni asrab-avaylab, ekologik barqarorlikni ta‘minlashga qaratilayotgan yuksak e‘tiborning amaldagi yana bir ifodasi bo‘ldi.

“Yashil” iqtisodiyotga o‘tish g‘oyasining ilgari surilgani energiya resurslari iste‘molini diversifikatsiyalash va qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni rivojlantirishga, iqlim o‘zgarishlari oqibatlarini yumshatib, tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirishga, tabiiy ekotizimlarni asrashga, iqlim o‘zgarishi sharoitida samarali, resurs tejamkor va ekologik xavfsiz iqtisodiyotni ta‘minlashga qulay muhit yaratdi.

“Yashil” iqtisodiyot ekologik toza, energiya, suv va boshqa tabiiy resurslarni iqtisod qiladigan texnologiyalarni joriy etib, ekologiya xavfsizligini ta‘minlaydi. Mamlakatimizning 2019-2030-yillarda “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasini ro‘yobga chiqarish, qayta tiklanuvchi, samarali energiya manbalaridan foydalanish imkoniyatlarimizni kengaytiradi. Iqlim o‘zgarishi sharoitida samarali, resurs tejamkor va ekologik xavfsiz iqtisodiyotni ta‘minlaydi.

Xulosa va takliflar. Hozirgi kunda qayta tiklanuvchi energiya manbalarini keng joriy etish va energiya tizimini transformatsiya qilish davr talabidir. Jahon energetika bozorida ro‘y berayotgan vaziyatlar va mamlakatlarning energetik mustaqil bo‘lishga intilishi qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish uchun yangi turtki bo‘lmoqda.

Biroq, bu sohada bir qator muammolar mavjud bo'lib, ushbu muammolar va ularning yechimini fikrimizcha, quyidagicha izohlash mumkin.

Birinchi muammo iqtisodiy masalalar bilan bog'liq, chunki qayta tiklanuvchi energiya tizimlarini o'rnatish uchun dastlabki sarf-xarajatlar yuqori bo'lishi mumkin. Ushbu muammoni hal qilish uchun hukumatlar va xalqaro tashkilotlar tomonidan qayta tiklanuvchi energiya loyihalariga iqtisodiy yordamlar olish, mamlakatga soliq imtiyozlari, subsidiyalari va grantlar orqali investorlarni jalb qilish lozim.

Ikkinchi muammo energiya saqlash texnologiyalari bilan bog'liq bo'lib, ushbu masalani hal qilish uchun qayta tiklanuvchi energiya manbalarining samaradorligini oshirish uchun ilmiy-tadqiqot va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va energiya saqlash texnologiyalarini (masalan, akkumulyatorlarni) rivojlantirishga e'tibor berish lozim.

Uchinchi muammo qayta tiklanuvchi energiya manbalarining samarali ishlashi uchun zarur infratuzilma (masalan, elektr tarmoqlari) yetishmasligi muammosidir. Asosan mazkur masala energiya tarmoqlarini qayta tiklanuvchi manbalar uchun moslashtirish, ularni ko'p manbali tizimlarga aylantirish hamda mahalliy energiya ishlab chiqarishni oshirish uchun yangi infratuzilma loyihalarini amalga oshirish orqali hal etilishi mumkin.

Navbatdagi muammo, bir qator qayta tiklanuvchi energiya loyihalari mahalliy ekotizimlarga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi bilan izohlanadi. Qayta tiklanuvchi energiya loyihalarining ekologik ta'sirlarini baholash va zaruriy choralarni ko'rish orqali ushbu muammoning ijobiy yechimiga erishish mumkin bo'ladi.

Muhim muammolardan yana biri, qayta tiklanuvchi energiya loyihalari mahalliy aholi tomonidan noto'g'ri qabul qilinishi, ijtimoiy noroziliklarga olib kelishi mumkin. Mazkur muammo asosan, qayta tiklanuvchi energiya manbalarining afzalliklari haqida aholini xabardor qilish, ta'lim dasturlari orqali yangi texnologiyalar va energiya samaradorligi bo'yicha bilimlarni oshirish orqali hal qilish mumkin bo'ladi.

Adabiyotlar/Literatya/References:

1. Возобновляемая энергия – обеспечение более безопасного будущего. <https://www.un.org/ru/climatechange/raising-ambition/renewable-energy>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 2-dekabrdagi PQ-436-son "2030-yilgacha O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori.
3. Ehrlich, R., Geller, H.A., & Cressman, J.R. (2022). Renewable Energy: A First Course (3rd ed.). CRC Press. <https://doi.org/10.1201/9781003172673>.
4. Renewable Energy - Technologies and Applications. // Edited by Tolga Taner, Archana Tiwari, & Taha Selim. (2021). <https://doi.org/10.5772/intechopen.84929>. PRINT ISBN: 978-1-83881-000-9
5. Abbasi, Tasneem. (2010) Renewable energy sources their impact on global warming and pollution. PHI Learning, New Delhi. ISBN: 9788120339941
6. K. Block, E. Nieuwlaar – Introduction to Energy Analysis// 2nd Edition, 2016.
7. J.Twidell, T. Weir- Renewable Energy Resources// 2nd Edition, London, 2006.
8. D. Maradin - Advantages and Disadvantages of Renewable Energy Sources Utilization // International Journal of Energy Economics and Policy, №11(3):176-183.
9. X. Лабандейра, Б. Мансано. «Некоторые экономические аспекты энергетической безопасности» - Европейские исследования – 2012.
10. Global Electricity Review 2022 – EMBER. <https://ember-climate.org/app/uploads/2022/03/Report-GER22.pdf>

11. Цены на электроэнергию. https://www.globalpetrolprices.com/electricity_prices/
12. Главное об энергетическом кризисе в Европе – в четырех графиках. <https://meduza.io/feature/2022/09/20/glavnoe-ob-energeticheskom-krizise-v-evrope-v-chetyreh-grafikah>
13. Стоимость производства электроэнергии из возобновляемых источников в 2022 году. https://www.irena.org//media/Files/IRENA/Agency/Publication/2023/Aug/IRENA_Renewable_power_generation_costs_in_2022_Summary_RU.pdf
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 16-fevraldagi PQ-57-son "2023-yilda qayta tiklanuvchi energiya manbalarini va energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etishni jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori.
15. 2025-yil "Atrof-muhitni asrash va "yashil" iqtisodiyot yili" deb e'lon qilindi. <https://kun.uz/news/2024/11/20/2025-yil-atrof-muhitni-asrash-va-yashil-iqtisodiyot-yili-deb-elon-qilindi>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 3 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).